

«Citius, Altius, Fortius!»: феномен спорту в літературі та культурі

- результати діяльності щодо підтримці у нормі і вдосконалення фізичного стану (рівень фізичної підготовленості, рівень соматичного здоров'я, особливості статури, особливості прояву фізичних якостей і рухових здібностей);

- прагнення надати допомогу і реальне сприяння іншим людям в їх оздоровленні та фізичному вдосконаленні, а також наявність відповідних знань, умінь, ціннісних орієнтацій тощо.

Таким чином, проведений науковий аналіз дозволяє оцінити високу значимість соціально-культурного феномена фізичної культури і спорту в житті сучасного суспільства у цілому і кожної окремо взятої особистості, зокрема. У результаті інтегрованого аналізу обґрунтовано значення соціально-культурного феномена фізичної культури і спорту як соціального інституту, в якому відбувається процес становлення нової сучасної людини.

Література

1. Іваній І. В. Фізична культура як феномен розвитку соціокультурної компетентності майбутнього вчителя фізичного виховання. URL : <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2014-04/14iivtpe.pdf>
2. Корж Н., Захарова О., Сокол А. Деякі аспекти формування культури здоров'я в студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання. URL : file:///C:/Users/admin/Downloads/Fvs_2011_4_11.pdf
3. Моль А. Социодинамика культуры. М.: Мир, 1987. 345 с.
4. Про культуру Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
5. Про фізичну культуру і спорт Закон України від 24.12.1993 р. №3808-XII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
6. Скобликова Т. В. Теоретические и методологические проблемы развития личности средствами физической культуры в системе непрерывного образования. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 2000. № 2. С. 54–59.

Даниленко Л.В.

кандидат філологічних наук

Запорізький державний медичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ПАМ'ЯТІ В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ ТЕКСТІ: ОЛЕГ СЕНЦОВ “ЖИЗНЯ”

Життя є головним прототипом будь-якого твору. Автори вміють спостерігати, обирати суттєве, аналізувати й увиразнювати побачене чи почуте. Часто художнім матеріалом творів стає їхній життєвий досвід. Утілення пережитого в літературі невіддільне від національної специфіки освоєння дійсності, суспільної свідомості, висвітлення людської душі. Автобіографічність – одна з важливих рис сучасної української прози, на що звертають увагу Я. Поліщук, О. Пухонська, І. Малішевська, Т. Трофименко, Р. Харчук та інші.

У художніх автобіографіях письменник розкриває життєві факти, важливі для нього самого й цікаві для читача. Такі тексти не лише повідомляють про наратора, а й виявляють загальнолюдські цінності. Одним із мотивів написання

«Citius, Altius, Fortius!»: феномен спорту в літературі та культурі

автобіографічних творів, як зауважує І. Малішевська, є *“бажання повернути миті та почуття минулого”* [1, 39]. Тобто, використовуючи матеріал пережитого, письменник реконструює пам'ять – свою і свого покоління. Він вибирає зі спогадів те, про що хоче донести світу, що зафіксувалося яскравими образами й емоціями. Переважно це не глобальні явища, а скоріше повсякденні стосунки, дитячі чи юнацькі враження, знання, відкриття, місця, речі, що стали знаковими в певний момент. *“Для автобіографії не буває незначних сюжетів – незначні події можуть набувати великої ваги через призму пам'яті”*, – повідомляє І. Малішевська [1, 39]. На відстані часу події минулого переходять в інші якості, а важливість деталей, образів і процесів колишнього залежать від нових реалій.

Тож автобіографічним художнім текстам українських письменників притаманне переосмислення часу і вагомого досвіду, здобутого в минулому. Йдеться про явище *“поколінневого переживання”*, на яке вказує Р. Харчук. Літературознавця характеризує його дуже точно: це *“той духовний струс, що припав на молодість митців певного покоління і тим самим окреслив його духовний зміст”* [4, 20]. Для багатьох сучасних авторів *“духовний струс”* приходиться на радянський період, коли яскраві дитячо-юнацькі враження перепліталися з драматичними реаліями тоталітарного світу. У такому поєднанні помітні ностальгічні настрої, легка іронія і відвертий сарказм. За цими принципами написані оповідання Олега Сенцова, що ввійшли до збірки *“Жизня”* (2019).

Олег Сенцов – український кінорежисер, письменник і сценарист. До його постаті прикута увага світу з того часу, коли він потрапив у російську тюрму за сфальсифікованим звинуваченням у тероризмі. Засуджений на 20 років, покарання відбував у колонії суворого режиму в Росії. Провини не визнавав, помилування не просив. 145 днів провів у голодуванні, вимагаючи звільнити всіх українських політв'язнів із російських в'язниць. Політичні, громадські, мистецькі сили різних країн стали на захист Олега Сенцова. Гасло *“#FreeSentsov”* облетіло увесь світ. Звільнений у вересні 2019 р. в результаті обміну російських ув'язнених в Україні на українських полонених у Російській Федерації і зараз має активну громадянську позицію, продовжує займатися творчістю.

Оповідання збірки *“Жизня”*, написані російською мовою, ще до ув'язнення. У червні 2019 р., коли Олег Сенцов відбував покарання, книга вийшла в українською видавництві *“Laurus”*. Згодом *“Жизня”* побачила світ у паралельному українському перекладі (перекладач Сергій Осока) у *“Видавництві Старого Лева”*. Твори вже опубліковані німецькою, англійською і польською мовами. В оповіданнях відображено емоції дитинства, пам'ятні події, родинний побут. Спогади про минуле пов'язані зі знаковими моментами й образами, що свідчать про час, демонструють його ретроантураж та уніфікований соціум. Ностальгічні настрої спираються на маркери дитинства. Традиційно це аромати та звуки (запах смаженої картоплі, музика заставки телевізійного фільму *“ТАРС уповноважений заявити”*), які формують вже нову реальність – меланхолійну й романтичну, ту, що існує в іншому вимірі –

«Citius, Altius, Fortius!»: феномен спорту в літературі та культурі

пам'яті або, за висловом самого Сенцова, – “вічності”. Про це читаємо в авторських роздумах: *“Найбільш пам'ятна картинка з дитинства, заплющую очі й бачу: вулиця, сутінки, гра, запах картоплі та звук заставки – хочеться замерти й прожити в цьому місці вічність – утім, мабуть, ця мить уже й так для мене вічність”* (“Дитинство”) [3, 33]. Ностальгічні ілюзії наштовхуються на незручні констатування реалій і остаточно руйнують *“фундамент для будування тотожності в нових умовах”* [3, 114]. Тут велику роль відіграють психологічні настрої і дитячі переживання. Автор увиразнює болючі епізоди пережитого, що формують уявлення про світ: смерть собаки (“Собака”); перші найгостріші враження – очікування смерті через загнану скалку в ногу (“Дитинство”); боротьба з важкою хворобою, операція, досвід спілкування з хлопчиком-дауном в умовах радянської лікарні (“Больнічка”); протистояння булінгу в шкільному колективі (“Школа”); перше усвідомлення людської смерті (“Заповіт”); гіркота осмислення байдужості до старості рідної людини (“Бабуся”); контраст щасливого дитинства й трагедії старих друзів у дорослому житті (“Макар”).

В автобіографічних оповіданнях Олега Сенцова про дитинство приваблює тема забав, іграшок (пластмасові угорські солдатики, машинка з мікромоторчиком), командних ігор (у “войнушку”, у хованки, в чижа, футбол і хокей) – усього арсеналу запального, нестримного хлоп'ячого досвіду. Зображення дійсності підпорядковане поєднанню складових, що реконструюють минуле: ілюстрація – роздум. Змалювання певних речей, обстановки, людей цікаве ретроспецифікою. Роздуми про них філософські, бо акценти на дрібному й буденному пояснюють важливі життєві смисли – добро і зло у різних проявах. Жанрові можливості оповідання обмежують характеристики, тому в Сенцова вся увага зосереджена на візуальних образах у динаміці. Це допомагає розкрити стосунки людей, розповісти про їхні цінності. Вдалі ключові образи створюють емоційний настрій, відчуття драйву, швидкого руху в картинах підліткової футбольної гри на сільському пустирі. Виразна слухова деталь – гупання м'яча: *“...Весь час чекаю тільки одного звуку – чи не почали бити по м'ячу на сусідній вулиці, – це означає, що гратимемо вдома. Якщо ж м'яч генає об асфальт розмірено, значить Льоля вже вийшов із дому й щосили лупить по м'ячу, йдучи зі своєї вулиці на нашу, – отже сьогодні йдемо грати кудись великим гуртом”* [3, 35]. Автору вдалося передати напругу гри без опису процесу самої гри. Враження набувають гостроти в уяві, розвиток якої забезпечують засоби художньої реальності. Потрібної функціональності в тексті набуває експресивно-синтаксичне оформлення – підбір односкладних, неповних, окличних і риторичних речень: *“Там – наші!! Там – футбол!... І я теж гратиму! Разом з усіма! До вечора! Дотемна! До пітної футболки й гудіння в ногах. До синців і мозолів – грати. Боже, як це чудово! Дякую тобі, що це все було!”* [3, 35]. Динаміка футбольних баталій проілюстрована візуальними образами і це привертає увагу до картини-спогаду.

Маленька локація – кримське село в традиційності радянського повсякдення є частиною великого світу. Там живе герой – хлопчик зі типовими для ровесників інтересами, захопленнями і проблемами. Утім у малого свій погляд

«Citius, Altius, Fortius!»: феномен спорту в літературі та культурі

на світ, що помітно в авторських роздумах з іронічно-ліричними акцентами. Постає дитини в просторі ретропам'яті – це образ, який з особливої точки зору пояснює специфічне минуле (побут, сосунки, прагнення) і розкриває характер самого письменника, спроможного на непередбачувані випробування.

Література

1. Малішевська І. Автобіографія: витоки, становлення та критика жанру. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2010. Вип. 17. С. 37–40.
2. Поліщук Я. Пошуки східної Європи: тіні минулого, міражі майбутнього. Чернівці: Книги – XXI, 2020. 192 с.
3. Сенцов О. Життя [Текст]: роман; переклад з рос. Сергія Осоки. Львів: Видавництво Строго Лева, 2019. 160 с.
4. Харчук Р. Сучасна українська проза: Постмодерний період : навч. пос. 2-ге вид., стереотип. Київ: ВЦ “Академія”, 2011. 248 с. (Серія “Альма-матер”).

Деркачова О. С.

Доктор філологічних наук

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,

м. Івано-Франківськ

МОДИФІКОВАНЕ ТІЛО ЯК ШАНС НА ПЕРЕМОГУ ТА ЩАСТЯ В РОМАНІ КАТІ БРАНДІС “ФРИСТАЙЛЕРКА”

Людське тіло є важливою частиною простору зі своїми кордонами, життєвими центрами, захисними механізмами, вразливими місцями, захистом та недоліками. Тіло завжди конкретне, адже у нього є розмір, колір шкіри, раса, стать [3, 9]. А тілесність становить цілісність біологічного, соціального та культурного начал.

До проблем тілесного апелювали та апелюють у своїх працях Дж. Батлер («Gender Trouble – Feminism and the Subversion of Identity», 1990), Ж. Бодріяр («De la Seduction», 1979), О. Гомілко («Метафізика тілесності», 2001), І. Жеребкіна («Постмодернізм, психоаналіз і гендерна теорія: розвиток концепції суб'єкта», 2002), І. Кон («Чоловіче тіло в історії культури», 2003), О. Кочарян («Особистість і статевая роль (симптомокомплекс маскуліності / фемінності в нормі і патології)», 1996), Ж. Лакан («Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse», 1964), А. Дамасіо («The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness», 1999), Е. Скаррі («The Body in Pain», 1985), Н. Медведева («Проблема співвідношення тілесності і соціальності в людині і суспільстві», 2005), Н. Хамітов («Історія філософії: проблема людини. Вступ до філософської антропології як метаантропології», 2015), В. Косяк («Людина та її тілесність у різних формах культури: досвід філософської інтеграції», 2006), А. де Сузнель («Le Symbolisme du corps humain», 1991). Основоположником теорії нової тілесності вважають Д. Гаравей, яка запропонувала визначення нової тілесності як гібрида машини та живого організму, соціальної реальності та фантастики, ірраціонального та матеріального (A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late 20th Century, 2006).